INDEX

LECTIONVM

QVAE

AVSPICIIS REGIS AVGVSTISSIMI

GVILELMI SECVNDI

IMPERATORIS GERMANICI

IN

VNIVERSITATE LITTERARIA

FRIDERICA GVILELMA

PER SEMESTRE AESTIVVM

A D. XVI. M. APRILIS VSQVE AD D. XV. M. AVGVSTI A. MDCCCXCVIII

HABEBVNTVR.

BEROLINI

IMPRESSIT GVSTAVVS SCHADE (OTTO FRANCKE).

INDEX

LECTIONVM

QVAE

AVSPICIIS REGIS AVGVSTISSIMI

GVILELMI SECVNDI

IMPERATORIS GERMANICI

IN

VNIVERSITATE LITTERARIA
FRIDERICA GVILELMA

PER SEMESTRE AESTIVVM

A D. XVI. M. APRILIS VSQVE AD D. XV. M. AVGVSTI A. MDCCCXCVIII

HABEBVNTVR.

J. Vahlen
Quaestiones quaedam Aristophaneae
prooemiandi causa collegimus.

BEROLINI

IMPRESSIT GVSTAVVS SCHADE (OTTO FRANCKE).

VNIVERSITATIS LITTERARIAE

FRIDERICAE GVILELMAE

RECTOR ET SENATVS.

Quaestiones quasdam Aristophaneas prooemiandi causa colligimus, non graves admodum, sed quibus quamvis levioribus tamen hoc fortasse ostendi possit, quid agendum sit in hoc genere ut aliquid argumentandi vi efficiatur. Et hoc esse utile censemus iis si qui ad haec studia incumbunt, a principio sibi persuadere non meram libidinem regnare in his rebus, sed rationibus et causarum momentis probari et reprobari oportere ut certi quid constituatur. Disseremus autem primum de versibus nonnullis Equitum vulgo non recte scriptis aut parum prospere interpretatis. Eam fabulam a. MDCCCLXIX Adolphus Velsenus a se emendatam et locupletissimo apparatu critico instructam ediderat; cuius libellum, pridem divenditis exemplaribus, nuper demum Conradi Zacheri laudabile consilium instaurandum curavit. Qui cum in adnotatione Velseni, quam duplicem servavit, nonnulla removeret, alia suppleret, tum poetae verba ita descripsit, ut in multis a Velseno mutatis pristinam scripturam restitueret, sed et ipse non pauca suo periculo aut aliorum exemplo corrigeret, plura etiam cruce critica adhibita in suspicionem vitii vocaret. Quam recognitionem non indiligenter nec sine eruditione factam qui accuratius pertractaverit, id quidem fatebitur, in hac quoque comoedia accidisse, quod in multis veterum libris, ut eo verior sit eorum conformatio, quo propius a testata scriptura absit, sed et illud intelliget, non nihil abesse, ut huius comoediae oratio novissimi editoris manu adornata iam eam in omnibus speciem induerit, in qua facile acquiescas ac frui poetae lepore nullis scrupulis aut salebris impeditus possis. Ad eam igitur stabiliendam explicandamve aliquid si possumus conferemus.

I Initium agendi facimus a principio comoediae. Inde a v. 11 haec habet Zacheri liber cum Velseno ac plerisque.

11 *ΔΗ. τί κινυρόμεθ' ἄλλως; οὐκ ἐχρῆν ζητεῖν τινα*
σωτηρίαν νῷν, ἀλλὰ μὴ κλάειν ἔτι;
ΝΙ. τίς οὖν γένοιτ' ἄν; ΔΗ. λέγε σύ. ΝΙ. σὺ μὲν οὖν μοι λέγε,
14 *ἵνα μὴ μάχωμαι. ΔΗ. μὰ τὸν Ἀπόλλω 'γὼ μὲν οὔ.*
16 *ΝΙ. πῶς ἂν σύ μοι λέξειας ἁμὲ χρὴ λέγειν;*
15 *ΔΗ. ἀλλ' εἰπὲ θαρρῶν, εἶτα κἀγὼ σοὶ φράσω.*
17 *ΝΙ. ἀλλ' οὐκ ἔνι μοι τὸ θρέττε.*

De his versibus Hermannus Sauppius olim disputavit in epistola critica ad Godofredum Hermannum data; quae nunc legi possunt in opusculorum Sauppianorum corpore Conradi Trieberi pietate condito et composito p. 152. Et ordinem quidem versuum 16 et 15 a Sauppio constitutum Zacherus retinuit, ipsa sententia utrumque manifestum faciente, tam versus 15 et 17

ἀλλ' εἰπὲ θαρρῶν
ἀλλ' οὐκ ἔνι μοι τὸ θρέττε

se nullo intervallo excepisse, quam v. 16 *πῶς ἂν σύ μοι λέξειας* medium inter illos locum habere non potuisse; et hunc superioribus adnecti postea docebitur. In ceteris vero Zacherus a Sauppii sententia longius discessit, Bergkii Beeriique rationibus probatis, in quibus sunt quae nobis valde improbabilia videntur, velut illud primum, quod Demostheni, cuius ne in libris quidem sunt, haec de versu 14 *μὰ τὸν Ἀπόλλω 'γὼ μὲν οὔ* *) adscribuntur, quae eam vim denegandi habent, ut vix apte in Demosthenis naturam animosiorem quadrare dicas; non minus hoc alterum, quod quae sunt in versu 13 sq. *σὺ μὲν οὖν μοι λέγε, ἵνα μὴ μάχωμαι,* quibus Niciae nomen praefigunt item praeter libros**), in unius sententiae ambitum coire volunt. Qui enim, quod iussus est ipse, *λέγε σύ,* regerit in alterum, *σὺ μὲν οὖν μοι λέγε,* h. e. 'immo tu mihi dicas', non videbitur satis commode adiicere *ἵνα μὴ μάχωμαι;* nam *μάχεται* h. e. altercatur; qua vi verbum et in hoc versu ponitur et alibi, velut Plut. 1076 *ἐγὼ περὶ ταύτης οὐ μαχοῦμαί σοι,* Eccles. 621, nec diversum est v. 339 *περὶ τοῦ πρότερος εἰπεῖν διαμαχοῦμαι,* de quo suo loco dicetur. Qui vero his ita iunctis Niciae praetoris ignaviam proeliari recusantis denotari statuunt, nimis levi indicio se duci pa-

---

*) Cf. 1041 *ταῦτ' οἶσθ' ὅ τι λέγει; ΔΗΜ. μὰ τὸν Ἀπόλλω 'γὼ μὲν οὔ,* et sic saepius, numquam sine vi, velut Av. 439. 263. Pac. 16. Acharn. 59. Thesm. 269 *μὰ τὸν Ἀπόλλω οὐκ ἦν γε μὴ ὀμόσῃς.*

**) Non hercle multum in hac re librorum auctoritati tribuimus, qui saepe inter se discedunt et aperte falsa multa exhibent, sed tamen si quando vera tradunt, ea ultro depravari laudabile non est. At plerumque poeta ipse satis providit, ut consilia sua recte agnoscerentur, modo interpretes ea sequi vellent. Velut v. 146, ut hoc utamur, nos non dubitamus quin uni Demostheni adscribenda sint

ζητῶμεν αὐτόν. ἀλλ' ὁδὶ προσέρχεται
ὥσπερ κατὰ θεὸν εἰς ἀγοράν. ὦ μακάριε κτλ.

quae Zacherus cum vulgo in duas dividit personas, ut ab *ἀλλ' ὁδὶ* Nicias sermonem excipiat, cum apertum sit Demosthenem sibi ipsum hoc obiicere: 'quaeramus eum. Sed quid quaerere? en ipse accedit divinitus.' Cf. Ran. 1304 *ἐνεγκάτω τις τὸ λύριον. καίτοι τί δεῖ λύρας ἐπὶ τούτου;* Eccl. 983 sq. Vels.

tiuntur. Nam etsi poterat Nicias fortasse ita dicere, 'invenias tu salutare aliquid, ut ego ne debeam pugnare', tamen utrum hic an alter prius efferat quod sentit, ad proeliandi necessitatem nihil attinet. Verum si haec tecta Niciae significatio tam constaret, quam aliena est, tamen prius verba suo proprio sensu recte componantur necesse est, id quod videmus abesse. Itaque in his, etsi nemo probavit, nobis vera visa est Sauppii interpretatio, haec verba *ἵνα μὴ μάχωμαι* a praegressis separantis in hunc modum*), ut incitanti Demostheni *σὺ μὲν οὖν μοι λέγε* Nicias respondeat, se velle dicere ne rixetur: *ἵνα μὴ μάχωμαι* scil. *λέξω*. Quem morem loquendi Sauppius confirmavit exemplis Platonicis velut de Cratylo *ἵνα μὴ μαχώμεθα, ἀπόδεξαι μου ὃ λέγω* et in Republica *ἔστω ἵνα σοι μὴ διαφέρωμαι*; eaque vis verborum in hoc rixantium famulorum sermone eo facilius intelligi poterat, quia verbum *μάχεσθαι* ut diximus non saepius de armis quam de verbis poni solet. Illud quoque Sauppius probe intellexit, quae insequuntur verba *μὰ τὸν Ἀπόλλω 'γὼ μὲν οὔ* non Demosthenis esse, cuius ingenium respuit, sed cui in libris tribuuntur, Niciae; iisque tertio loco adhaerescere verba Euripidea *πῶς ἂν σύ μοι λέξειας*, ab eodem Nicia in suam sententiam conversa. Sed ut haec recte statuuntur, ita Sauppius cum et ipse in his inesse putet quod Niciae inertiam ludibrio tangat a vera sententia nobis quidem videtur deflexisse. Itaque nos nostrum interpretandi iter persequimur. Etenim Nicias, posteaquam se velle dicere quod habeat in mente fassus est, cum in eo est ut promat, metu correptus rursus se negat esse dicturum, *μὰ τὸν Ἀπόλλω 'γὼ μὲν οὔ*: quae verba falso accipiuntur, si quis, ut ipse Sauppius, ex *μάχωμαι* repeti posse quod illis addatur putat, quasi dicat personatus Nicias *μὰ τὸν Ἀπόλλω ἐγὼ μὲν οὐ μαχοῦμαι*. Sed ut ad illa *ἵνα μὴ μάχωμαι* ex iussu *σὺ μὲν οὖν μοι λέγε* cogitabatur *λέξω*, sic ad haec *μὰ τὸν Ἀπόλλω 'γὼ μὲν οὔ*, quae contrariam illis sententiam continent, dicendi verbum audiendum est *μὰ τ. Α. ἐγὼ μὲν οὐ λέξω*. Denique eodem cursu loquendi Nicias verba adnectit ex Euripidis Hippolyto deprompta, *πῶς ἂν σύ μοι λέξειας ἁμὲ χρὴ λέγειν*, quae iam apparet nisi huic loco non accommodata esse. Ut enim Phaedra Euripidea cupit illa quidem dicere quo malo prematur, sed cum iam dictura est, veretur ac tergiversatur et malit a nutrice proferri quod ipsa prodat oportet, sic Nicias altercationis evitandae causa paratus erat dicere, dein metu impediente hoc a se impetrare non potest et magis alterum cupit eloqui, ipse quod sentit. Et ad hunc versum praecipue et illam Niciae vacillantem mentis condicionem quam dicimus egregie applicatur Demosthenis responsum (15) *ἀλλ' εἰπὲ θαρρῶν, εἶτα κἀγὼ σοὶ φράσω*. Qui quod nunc Euripideum versum esse non attendit, cum paulo post (v. 18. 19) Niciam ob Euripidis mentionem factam increpet, nihil est quod legentem offendat: nam Nicias quam sententiam suis verbis exprimere poterat, maluit Euripideo versu efferre, quippe

*) Posse haec unum enuntiatum efficere, *σὺ μὲν οὖν μοι λέγε, ἵνα μὴ μάχωμαι*, non negatur, conf. Acharn. 111 *φράσον ἐμοὶ σαφῶς ἵνα μή σε βάψω*, sed hoc nunc sententia non patitur; et *ἵνα* vel *ἵνα μή* ex cogitato, non posito verbo pendere posse, docet Av. 355 *οὗτος οὐ μενεῖς; ΕΥ. ἵν' ὑπὸ τούτων διαφορηθῶ;*

in suum mentis statum insigniter facto. Hunc autem cursum sermonis quem esse in versibus 14—17 volumus, si recte explicuerimus, apertum est, nihil in his cavillationis inesse praetorem Niciam carpentis. Etenim ut planius etiam, si fieri potest, dicamus quod volumus (nam in hoc genere allusionis quam dicunt difficile persuadetur doctis), tria sunt quae Nicias, alter famulorum, uno tenore sed haesitando et breviculis intervallis promit: primum 'esto: dicam quod sentio, ne rixer'; dein reformidat exsequi quod se velle modo dixit; metus enim servilis prohibet ne proferat quod ei iam inter labra haeret verbum ominosum *αὐτομολῶμεν* (26); denique mavult alterum eloqui, ipse quod voluerat. Haec tria praeclare inter se cohaerent et pingunt animi motum qui est in Nicia, modo volente, rursus nolente *dicere* et alterius opem implorante: nam de nulla re alia nisi de *dicendo* agitur. Atqui quia verba *ἵνα μὴ μάχωμαι* soluta a dicendi notione et per se posita in imperatorem Niciam cadere possunt, si quis idcirco hanc ambiguitatem lusus causa inferendam statuit, corrumpuntur et distrahuntur quae optime concinnata erant. Et hunc igitur errorem cavendum esse dicimus, ne particulam ex contextu sermonis eximentes ex ea colligamus, quae contextus ipse excludit et vana esse persuadet.

Inde a versu Euripideo ad suam sedem retracto reliqua suapte sponte fluunt neque inhibentur. Sed nobis ad superiora redeundum est. Etenim Sauppius, ut ratio constaret quam inde a versu 14 inierat, in prioribus eam descriptionem sermonis et personarum secutus est quae olim vulgabatur et quae est ipsa librorum distributio.

11 *ΔΗ. τί κινυρόμεθ' ἄλλως; οὐκ ἐχρῆν ζητεῖν τινα*
σωτηρίαν νῷν, ἀλλὰ μὴ κλάειν ἔτι;
ΝΙ. τίς οὖν γένοιτ' ἄν; λέγε σύ. ΔΗ. σὺ μὲν οὖν μοι λέγε.

Quare de ea re nihil erat quod verba faceret. Sed postea exstitit, sive Beerius sive Bergkius, qui cum versu 13 quae unius erant in duas divideret personas, *ΝΙ. τίς οὖν γένοιτ' ἄν; ΔΗ. λέγε σύ*, hoc assecutus est, ut in proximis nihil iam recto talo stare videretur. Ex illo enim principio manavit ista personarum descriptio, quam falsam esse et poetae menti contrariam demonstrare studuimus. Sed semel iacto infelici commento, nemo postea ausus est ab isto errore ad sanam sententiam redire. Quid enim Demostheni salutem aliquam quaerendam esse proponenti aptius responderi potuit ab altero quam *τίς οὖν γένοιτ' ἄν; λέγε σύ* h. e. ne quis pronomen frustra adiectum esse ducat 'tu qui modo quaerere salutem iubebas.' Et hoc quod ratio suadet, comprobant exempla. Ut enim mittamus toties ad hunc modum formata enuntiata

τοῦ δ' οὕνεχ' ἡμᾶς ταῦτ' ἔδρασαν; εἰπέ μοι Pac. 210
φέρ' ἴδω, σὺ τοῦτον τί ὀνομάζεις; εἰπέ μοι Nub. 847
σὺ δὲ δὴ τί βουλεύει ποιεῖν; λέγ' Αἰσχύλε Ran. 865
'Αγάθωνα πεῖσαι . . ἐς Θεσμοφόροιν ἐλθεῖν. ΚΗΔ. τί δράσοντ'; εἰπέ μοι Thesmoph. 89

quae innumera sunt, plane eandem rationem prae se ferunt haec quae leguntur in Vespis 346

ἀλλ' ἐκ τούτων ὥρα τινά σοι ζητεῖν καινὴν ἐπίνοιαν,
ἥτις σε λάθρᾳ τἀνδρὸς τουδὶ καταβῆναι δεῦρο ποιήσει.
ΦΙ. *τίς ἂν οὖν εἴη; ζητεῖθ' ὑμεῖς, ὡς πᾶν ἂν ἔγωγε ποιοίην.*

Quid enim similius esse potest versibus quos disceptamus Equitum? Itaque, *εἴ τι ἐμὴ ξυμβουλή,* inquit Plato, Aristophanis editoribus auctores simus ut in posterum hanc sermonis partem ita exprimendam curare velint

11 ΔΗ. *τί κινυρόμεθ' ἄλλως; οὐκ ἐχρῆν ζητεῖν τινα*
σωτηρίαν νῷν, ἀλλὰ μὴ κλάειν ἔτι;
ΝΙ. *τίς οὖν γένοιτ' ἄν*); λέγε σύ.* ΔΗ. *σὺ μὲν οὖν μοι λέγε.*
14 ΝΙ. *ἵνα μὴ μάχωμαι. — μὰ τὸν Ἀπόλλω 'γὼ μὲν οὔ.*
16 *πῶς ἂν σύ μοι λέξειας ἁμὲ χρὴ λέγειν;*
15 ΔΗ. *ἀλλ' εἰπὲ θαρρῶν, εἶτα κἀγὼ σοὶ φράσω.*
17 ΝΙ. *ἀλλ' οὐκ ἔνι μοι τὸ θρέττε.*

Atque haec in Sauppii laudes eximii viri dicta sunto. Zacherus vero quod ab eodem Sauppio (Opp. 785) emendatum versum 742 in hoc tenore sermonis

741 ΚΛ. *εὖ γὰρ ποιῶ τὸν δῆμον.* ΑΛΛ. *εἰπέ μοι, τί δρῶν;*
ΚΛ. *ὅ τι; τὸν στρατηγὸν ὑποδραμὼν τοὺς ἐκ Πύλου,*
πλεύσας ἐκεῖσε, τοὺς Λάκωνας ἤγαγον.
ΑΛΛ. *ἐγὼ δὲ περιπατῶν γ' ἀπ' ἐργαστηρίου*
745 *ἕψοντος ἑτέρου τὴν χύτραν ὑφειλόμην*

spretis quae ante temptata erant omnibus recipiendum duxit, nos, etsi fatemur aliquid speciosi esse in ista ratione, valde dubitamus approbare. Nam licet verum sit, *τὸν στρατηγόν* quem se *ὑποδραμεῖν* dicit Cleon non posse nisi Demosthenem esse, et ut hic memoretur, iis quae sunt in allantopolae responso *ἕψοντος ἑτέρου* tantum non flagitari, illa quoque quae scribit Sauppius *τοὺς ἐκ Πύλου . . τοὺς Λάκωνας* similibus ab ipso allatis, Equit. 1200

ΚΛ. *οἴμοι τάλας, ἀδίκως γε τἄμ' ὑφήρπασας.*
ΑΛΛ. *νὴ τὸν Ποσειδῶ, καὶ σὺ γὰρ τοὺς ἐκ Πύλου* scil. *ὑφήρπασας,*

et Nub. 186 *τοῖς ἐκ Πύλου ληφθεῖσι τοῖς Λακωνικοῖς,* defendi, tamen nescio quo pacto in ista conformatione esse sentimus, quod male habeat legentem nec iis album calculum adiicere sinat. Istam enim sententiam si sequimur, necesse est haec verba *πλεύσας ἐκεῖσε* coniungamus cum verbis *τὸν στρατηγὸν ὑποδραμών*: quippe *πλεύσας ἐς Πύλον* ille *τὸν στρατηγὸν* h. e. Demosthenem *ὑπέδραμεν,* et quod ita participium participio superadditur, neminem Aristophanei moris gnarum offendet, qui vel talia ferebat, quale est v. 56 *πανουργότατά πως παραδραμὼν ὑφαρπάσας αὐτὸς παρέθηκε.* Sed posse haec ita iungi, ut sententia requirit, etiam atque etiam dubitamus. Non nos fugit Aristophanem

*) *τίς ἂν οὖν γένοιτ' ἂν* qui proposuit, proposuit quod recte scribi potuit ut supra in Vesp. *τίς ἂν οὖν εἴη* et Lysistr. 191 *τίς ἂν οὖν γένοιτ' ἂν ὅρκος,* sed hoc necessarium esse non magis credimus quam v. 86 *ἴσως γὰρ ἂν χρηστόν τι βουλευσαίμεθ' ἂν* (pro *βουλευσαίμεθα*) de Meinekii opinione.

non ita raro paulo liberius verba in versu collocasse, quae res hic illic emendandi cupidos irretivit. Verum nunc verba *πλεύσας ἐκεῖσε* ita media in hac altera oratione posita sunt, ut ab ea seiungi ne vi quidem posse videantur: *τοὺς ἐκ Πύλου πλεύσας ἐκεῖσε τοὺς Λάκωνας ἤγαγον*. Quod si ita est, intelligitur, non satis apte iis separatim praemitti verba *τὸν στρατηγὸν ὑποδραμών*, si quidem haec ad Demosthenem referri opus est. Itaque redeundum est ad scripturam librorum fide acceptam *τῶν στρατηγῶν ὑποδραμόντων ἐκ Πύλου*, quae facilem explicatum habent. Ea enim non possunt nisi ad res gestas Athenis ante profectionem Cleonis et ad contumeliam Niciae in concione ab eo factam redire. Quae cum a Thucydide ita tradantur, ut Cleonem dicentem faciat (IV 27), *καὶ ἐς Νικίαν τὸν Νικηράτου στρατηγὸν ὄντα ἀπεσήμαινεν, ἐχθρὸς ὢν καὶ ἐπιτιμῶν, ῥᾴδιον εἶναι παρασκευῇ, εἰ ἄνδρες εἶεν οἱ στρατηγοί, πλεύσαντες λαβεῖν τοὺς ἐν τῇ νήσῳ, καὶ αὐτός γ' ἄν, εἰ ἦρχεν, ποιῆσαι τοῦτο* et paulo post addat *αὖθις δὲ ὁ Νικίας ἐκέλευε καὶ ἐξίστατο τῆς ἐπὶ Πύλῳ ἀρχῆς*, satis apparet quo iure Cleon Aristophaneus dicere potuerit praetoribus a Pylo subterfugientibus se illuc navigasse et Laconas adduxisse. Quae ab Aristophanis mente non abhorrere indicio sint quae Cleon v. 355 dicit *ὅστις εὐθὺς θύννεια θερμὰ καταφαγών, κᾆτ' ἐπιπιὼν ἀκράτου οἴνου χοᾶ κασαλβάσω τοὺς ἐν Πύλῳ στρατηγούς* coll. v. 358. Allantopoles autem, quod istam iactationem Cleonis his verbis ludibrio habet

ἐγὼ δὲ περιπατῶν γ' ἀπ' ἐργαστηρίου
ἐψοντος ἑτέρου τὴν χύτραν ὑφειλόμην,

non est quod vituperemus aut ad eorum normam superiora exigamus: nimirum ille non hoc egit, quo nihil opus erat, ut singula singulis responderent, sed universe Cleonis facinus luculentum quale fuerit ostendit collatum eum eo qui nihil agens coquente altero ollam ei subripuit. Quare Kockium probamus, qui quamquam in eandem cum Sauppio opinationem inciderat, tamen eam aspernatus propius a librorum scriptura edidit *ὅτι τῶν στρατηγῶν ὑποτρεμόντων ἐκ Πύλου*, nisi quod et de verbi forma ab eo restituta dubitatio haeret et de rationibus quibus illam scripturam confirmare studuit.

II Chorus Equitum posteaquam suum illud *παῖε παῖε τὸν πανοῦργον κτλ.* (247)*)

---

*) Quod dicit (249)

καὶ πανοῦργον καὶ πανοῦργον· πολλάκις γὰρ αὔτ' ἐρῶ.
καὶ γὰρ οὗτος ἦν πανοῦργος πολλάκις τῆς ἡμέρας,

loquitur ut Hermiona in Euripidis Andromacha 943 *ἀλλ' οὔποτ' οὔποτ', οὐ γὰρ εἰσάπαξ ἐρῶ, χρὴ τούς γε νοῦν ἔχοντας κτλ.*, cui similia sunt in Phoeniss. 1335

ΑΓΓ. ὦ τάλας ἐγώ, τίν' εἴπω μῦθον . .
ΚΡ. οἰχόμεσθ'· οὐκ εὐπροσώποις φροιμίοις ἄρχει λόγου.
ΑΓΓ. ὦ τάλας, δισσῶς ἀυτῶ· μεγάλα γὰρ φέρω κακά.

et apud Aeschylum Eumen. 992 *χαίρετε, χαίρετε δ' αὖθις, ἐπεὶ διπλοίζω.*
et Choeph. 868

οἴμοι πανοίμοι δεσπότου τεθνηκότος
οἴμοι μάλ' αὖθις ἐν τρίτοις προσφθέγμασιν.

et apud Horatium

incedens recitavit, et Paphlago metu percussus heliastarum inter spectatores sedentium suppetias invocavit

255 *ὦ γέροντες ἡλιασταί, φράτερες τριωβόλου,*
οὓς ἐγὼ βόσκω κεκραγὼς καὶ δίκαια κἄδικα,
παραβοηθεῖθ', ὡς ὑπ' ἀνδρῶν τύπτομαι ξυνωμοτῶν,

ex postremis verbis ansam petens chorus haec illi reiicit

258 *ἐν δίκῃ γ', ἐπεὶ τὰ κοινὰ πρὶν λαχεῖν κατεσθίεις,*
κἀποσυκάζεις πιέζων τοὺς ὑπευθύνους σκοπῶν
260 *ὅστις αὐτῶν ὠμός ἐστιν ἢ πέπων ἢ μὴ πέπων,*
κἄν τιν' αὐτῶν γνῷς ἀπράγμον' ὄντα καὶ κεχηνότα,
καταγαγὼν ἐκ Χερρονήσου διαλαβὼν ἀγκυρίσας
εἶτ' ἀποστρέψας τὸν ὦμον αὐτὸν ἐνεκολήβασας.
καὶ σκοπεῖς γε τῶν πολιτῶν ὅστις ἐστὶν ἀμνοκῶν,
265 *πλούσιος καὶ μὴ πονηρὸς καὶ τρέμων τὰ πράγματα.*

Scripsimus haec sic ut in Zacheri libello leguntur; in quibus quae nobis improbentur, ut patefaciamus, conamur interpretari singula: *ἐν δίκῃ γε* h. e. *δικαίως**) inquit chorus scil. *τύπτει ὑπ' ἀνδρῶν* et rationes recenset quibus hoc iure fieri confirmet: primum *ἐπεὶ τὰ κοινὰ πρὶν λαχεῖν κατεσθίεις,* quae sensum quidem perspicuum habent, quamquam quae res potissimum significetur ambiguum est; deinde alterum *καὶ ἀποσυκάζεις πιέζων τοὺς ὑπευθύνους σκοπῶν ὅστις αὐτῶν ὠμός ἐστιν ἢ πέπων ἢ μὴ πέπων*: in quibus primum illud mixtum genus comparationis agnoscitur quod saepe diximus et apud hunc poetam multo usu frequentari constat: nam proprie dicuntur *τὰς συκᾶς ἀποσυκάζειν* et *τὰ σῦκα πιέζοντες σκοπεῖν***) *ὅ τι αὐτῶν ὠμόν ἐστιν ἢ μή,* sed haec nulla comparatione facta ad *ὑπευθύνους* applicantur, quos ille *πιέζων* arguitur temptasse, ut homines *τὰ σῦκα* solent. Sed de his quod tria appellari videntur quae ille premendo exquirat, dubi-

---

teque, dum procedis, io Triumphe,
non semel dicemus, io Triumphe.

Quae nota sunt nec memorassemus nisi Zachero quae adduntur *καὶ γὰρ οὗτος ἦν πανοῦργος πολλάκις τῆς ἡμέρας* nescio quid dubitationis attulissent, qui se negat *τῆς ἡμέρας* intelligere et *χὠσημέραι* reponi posse credit. Utrumque mirum: nam ne dicamus in epistola Platonica quae fertur scribi *δίς τε τῆς ἡμέρας ἐμπιπλάμενον ζῆν καὶ ..*, quid tandem diversi est in Acharn. 66 *μισθὸν φέροντας δύο δραχμὰς τῆς ἡμέρας,* ut schol. ad Vesp. 663 scribit *ἑκάστῳ τριώβολον τῆς ἡμέρας*; multaque id genus Blaydesium congerere ad Vesp. 661 videmus.

*) Cf. Vesp. 508 *αἰτίαν ἔχω ...* ‖ *Νὴ Δί' ἐν δίκῃ γε.* Thesmoph. 830 *πόλλ' ἂν αἱ γυναῖκες ἡμεῖς ἐν δίκῃ μεμψαίμεθ' ἂν τοῖσιν ἀνδράσιν δικαίως.* Nub. 1332 *ὡς ἐν δίκῃ σ' ἔτυπτον.* ‖ *Καὶ πῶς γένοιτ' ἂν πατέρα τύπτειν ἐν δίκῃ,* sed ibid. 1377 *οὔκουν δικαίως — —* ‖ *αὖθις αὖ τυπήσομαι.* ‖ *Νὴ τὸν Δί' ἐν δίκῃ γ' ἄν.* ‖ *Καὶ πῶς δικαίως.* Pac. 628 *ἐν δίκῃ μὲν οὖν — —* ‖ *Νὴ Δί' ὦ μέλ' ἐνδίκως γε δῆτ',* ubi *ἐν δίκῃ γε* reponunt plerique.

**) Non recte putamus sic interpungi *πιέζων τοὺς ὑπευθύνους, σκοπῶν —*; nam ille dicitur *πιέζων σκοπεῖν*; non magis 262 *διαλαβών, ἀγκυρίσας*: immo *διαλαβὼν* (vel potius *διαβαλὼν* quod est in libris) *ἀγκυρίσαι* dicitur.

tandi et corrigendi causam doctis suppeditavit, qui quia *μὴ πέπων* non esse possit, nisi qui *ὠμός* vocetur, ne bis idem dicere videretur, *ἢ πέπων ἢ μηδέπω* aut *ἢ πέπων ἢ μὴ 'κπέπων* scribendum coniecerunt; quas coniecturas, quamquam nec *μηδέπω* nec *ἐκπέπων* satis usu stabilitur, Zacherus in adnotatione memorandas duxit. Atque etiam qui nihil mutari iubent, tamen interpretando hoc idem effici volunt, ut *maturi* et *nondum maturi* distinguantur. Ac tres gradus maturitatis in ficis discerni potuisse, quis dubitat cum respicit quae aut Theophrastus scribit de iunipero (hist. plant. 3, 12, 4) *ὡς οἱ ἐν 'Αρκαδίᾳ λέγουσι τρεῖς ἅμα καρποὺς ἴσχει, τόν τε περυσινὸν οὔπω πέπονα καὶ τὸν προπερύσινον ἤδη πέπονα καὶ ἐδώδιμον καὶ τρίτον τὸν νέον ὑποφαίνει* aut quae de uvis sunt in Odyssea (7, 125) *ἄλλας δὲ τραπέουσι· πάροιθε δέ τ' ὄμφακές εἰσιν ἄνθος ἀφιεῖσαι, ἕτεραι δ' ὑποπερκάζουσιν.* At horum similia Aristophanem significasse verba dissuadent; qui quod scribit *ὅστις αὐτῶν ἐστι πέπων ἢ μὴ πέπων*, non est ea duplex, quam duplicem putabant, sed simplex interrogatio: nam si quaeritur utrum quis maturus an non maturus sit, non diversa quaeruntur sed unum, sitne hoc an non sit, neque in *μὴ πέπων* plus aut aliud quam in *πέπων* inesse potest. *ὅπως ἴδῃς εἴτ' ἔνδον εἴτ' οὐκ ἔνδον* (Aiac. 7); *ἆρ' ἔστιν; ἆρ' οὐκ ἔστιν;* (Oed. Col. 316). Quare illa non sunt tria quae tria esse videbantur, sed duo, ac sententiae satisfieri poterat hac forma *ὅστις αὐτῶν ὠμός ἐστιν ἢ πέπων*, sed maluit hoc alterum poeta pleniore oratione contrariis comparatis dispescere in duo: *ὅστις αὐτῶν ὠμός ἐστιν, ἢ πέπων ἢ μὴ πέπων.* Quae ratio dicendi tam non quaesita est aut insolens, ut eam Aristophani placuisse credendum sit, etiam si nihil esset exemplorum quo eam confirmatum ires. Sed sunt exempla; quibus etiam increduli facilius sibi persuaderi patiuntur. Sic enim scribit Euripides in Oreste in colloquio Menelaum inter et Orestem a v. 440

ΟΡ. *ψῆφος καθ' ἡμῶν οἴσεται τῇδ' ἡμέρᾳ.*
ΜΕ. *φεύγειν πόλιν τήνδ' ἢ θανεῖν ἢ μὴ θανεῖν;*
ΟΡ. *θανεῖν ὑπ' ἀστῶν λευσίμῳ πετρώματι.*

Sed rursus admirari licet interpretes tamquam in re singulari et inaudita obstupefieri. Vel Godofredus Hermannus, tantus vir, haesitabat nec se expediebat, ut etiam dubium de integritate scripturae moveret: 'nam valde inutile est, inquit, illud *ἢ μὴ θανεῖν*, quod si scripsit Euripides, intellegendum est ut scholiastes interpretatur *ἢ θανεῖν, ἢ μὴ θανεῖν ἀλλ' ἑτέρως κολασθῆναι δηλονότι.*' Et hoc futili scholio nescio cuius interpretis, quod Dindorfius ex Arsenii farragine (vol. I p. XXI sq.) deprompsit, Ed. Schwartzii iusta recensio, ut par fuit, contempsit, tamquam unica salute nituntur etiam posterioris aetatis interpretes non unus sed complures, ac non vident, quam ineptum sit supplementum sententiae quod mente addi iubet scholiasta. Sunt etiam qui cum taceant interpungendo patefaciunt se rem non intellexisse, *φεύγειν πόλιν τήνδ', ἢ θανεῖν, ἢ μὴ θανεῖν.* Quid multa? Apparet duo significari, de quibus decretum exspectabatur publicum, exilium aut mortem, hanc autem afferri ita ut quaerat Menelaus *ψῆφος οἴσεται θανεῖν ἢ μὴ θανεῖν*, hoc eo modo quo Euripides Aristophaneus dicit (Thesmoph. 77)

τῇδε θἠμέρᾳ κριθήσεται
εἴτ' ἔστ' ἔτι ζῶς εἴτ' ἀπόλωλ' Εὐριπίδης,

ubi de sola morte agitur sed ita ut per contraria composita significetur unum. Sed in Euripide nemo Aristophanis memor fuit, non magis quam in Aristophane Euripidis. Neque novimus interpretem qui haec duo exempla inter se plane gemella ad declaranda quaedam similia arcessiverit quae exstant, quae interpretes hic illic tetigerunt, sed ut plerumque nec afferrent omnia nec eorum vim et proprietatem recte aestimarent. Sunt autem haec, quae nobis nota sint: Lysistr. 128 *ποιήσετ' ἢ οὐ ποιήσετ'; ἢ τί μέλλετε;* Aeschyli in Septem 184 *ἤκουσας ἢ οὐκ ἤκουσας, ἢ κωφῇ λέγω;* quae plane illud genus duplicis interrogationis prae se ferunt quod dicimus; nam *ποιήσετ' ἢ οὐ ποιήσετε, ἤκουσας ἢ οὐκ ἤκουσας* non aliter iugantur quam *πέπων ἢ μὴ πέπων, θανεῖν ἢ μὴ θανεῖν,* et hic et illic duplici interrogationi quae est pro una apponitur alterum ab ea diversum. Quorum similitudinem sequi videntur haec quae Cassandra dicit in Agamemnone 1148 K.

ἥμαρτον ἢ κυρῶ τι τοξότης τις ὥς;
ἢ ψευδόμαντίς εἰμι θυροκόπος φλέδων;

quibus Schneidewini interpretatio non satisfacit; apparet autem prima duo, modo *κυρω* non *θηρῶ* scribatur, in unam interrogationem coire: *fehlt' ich oder traf ich?*, a quibus distat quod additur alterum *ἢ ψευδόμαντίς εἰμι;* nam etiam *ἀληθόμαντις* tam *τυγχάνειν* potest quam *ἀποτυγχάνειν*. Denique in Oed. Col. 317 quae dicit Antigona cum adventantem Ismenam conspicit *ἆρ' ἔστιν; ἆρ' οὐκ ἔστιν; ἢ γνώμη πλανᾷ;* habent quod cum illis conferre liceat.

Tantum de hoc dicendi genere, de quo disputationem nostram ab aliis continuari et locupletari velimus. Sed non relinquimus hanc rem quin verbo perstringamus versus Equitum inde a 606

ἤσθιον δὲ τοὺς παγούρους ἀντὶ ποίας Μηδικῆς,
εἴ τις ἐξέρποι θύραζε, κἀκ βυθοῦ θηρώμενοι.
ὥστ' ἔφη Θέωρος εἰπεῖν καρκίνον Κορίνθιον·
'δεινά γ', ὦ Πόσειδον, εἰ μήτ' ἐν βυθῷ δυνήσομαι,
μήτε γῇ μήτ' ἐν θαλάττῃ διαφυγεῖν τοὺς ἱππέας.'

in quibus simile peccari videtur ab interpretibus quod peccatum est in v. 260; non magis enim illa tria *μήτ' ἐν βυθῷ μήτε ἐν γῇ μήτε ἐν θαλάττῃ* unam seriem efficiunt quam se uno ordine *ὠμὸς ἢ πέπων ἢ μὴ πέπων* excipiebant; nam si coniungi velis *μήτ' ἐν βυθῷ μήτε ἐν γῇ,* haerebit aqua in *θαλάττῃ*; verum autem par constituunt *μήτε γῇ μήτε ἐν θαλάττῃ,* a quibus primum illud segregatum est et segregandum. Sic enim scribendum dicimus cum Brunckio prudenti homine *μηδ' ἐν βυθῷ,* quod a plerisque probatum Zacheri editio repudiavit; interpretamur autem ita, ut ex eo, quod *πάγουροι* ne in profundo quidem tuti sint, quasi colligatur, eos ergo neque terra neque mari se tueri posse ab equitibus.

Redimus ad *ὑπευθύνους,* quorum ex causis quid lucri fecerit Cleon planius etiam percipitur ex iis quibus idem accusatur v. 823 sqq.

μιαρώτατος, ὦ Δημακίδιον, καὶ πλεῖστα πανοῦργα δεδρακώς,
ὁπόταν χασμᾷ, καὶ τοὺς καυλοὺς
τῶν εὐθυνῶν ἐκκαυλίζων
καταβροχθίζει, κἀμφοῖν χειροῖν
μυστιλᾶται τῶν δημοσίων,

ubi ad *εὐθυνῶν καυλοὺς* adiungi *τὰ δημόσια* simili consilio videntur, quo supra simul et *τὰ κοινὰ κατεσθίειν* et *ἀποσυκάζειν τοὺς ὑπευθύνους* insimulabatur; quibus addas quod sycophanta in Acharn. 938 *φαίνειν ὑπευθύνους λυχνοῦχος* appellatur, et quae in Vespis (102. 571) de *ὑπευθύνων* iudiciis et corruptelis indicantur, ne quis *ἀποσυκάζεις τοὺς ὑπηκόους* potius quam *ὑπευθύνους* scripsisse Aristophanem Herwerdeno coniicienti fidem habeat. Sed his finitis quae sunt de *ὑπευθύνων* angustiis, quae quidem his duobus versibus (259. 260) absolvuntur, ut ad eam rem nihil addi amplius potuerit aut debuerit, pergit chorus enumerare Cleonis nefaria facta, quibus ei iure hoc accidere doceat quod adversariorum ictibus petatur:

261 κἄν τιν' † αὐτῶν γνῷς ἀπράγμον' ὄντα καὶ κεχηνότα,
καταγαγὼν ἐκ Χερρονήσου διαλαβὼν ἀγκυρίσας
εἶτ' ἀποστρέψας τὸν ὦμον αὐτὸν ἐνεκολήβασας.

Haec ita edita sunt a Zachero, cruce praefixa pronomini *αὐτῶν*, simul idem narrat in adnotatione, Kockium quia ex scholiis didicerit haec ad *ξένους* (*συμμάχους*) pertinere, versum 261 sic emendandum coniecisse ut reponeretur *κἄν τιν' αὖ γνῷς τῶν ξένων ἀπράγμον' ἀνακεχηνότα*, lenius eandem in sententiam Blaydesium *κἤν ξένον που γνῷς ἀπράγμον' ὄντα κ. κ.* Non inquirimus in singula nec cavillabimur criticos, qui talia proponunt, qui quidem nobis videntur quodam insigni exemplo docere velle non solum pictoribus atque poetis quidlibet audendi semper fuisse potestatam; hoc unum quaerimus, *ξένους* a poeta dici quam fidem habere credimus, cum *ξένων* nec mentio fiat neque ea vox ulla probabili mutatione effici possit ex iis quae scripta sunt. Fuerunt etiam Zachero teste qui *ἀστῶν* ex *αὐτῶν* recuperandum proponerent, nullo illi quidem negotio, sed ut nescias qua ratione hoc sententiarum tenori, inprimis versui 264 *καὶ σκοπεῖς γε τῶν πολιτῶν κτλ.* accommodari voluerint. Sed hoc manifestum est *αὐτῶν* pronomen nec ad *ὑπευθύνους* referri posse, de quibus quae dicit poeta duobus versibus absolvi vidimus a quorumque statu et officio haec res quae deinceps describitur non dubium est quin aliena fuerit, nec praeterea habere quo nitatur, hoc autem omisso reliquam orationem egregie explicari et si cui contingat ut huic pronomini aliquid stabilimenti reperiat, nihil plane esse quod culpetur aut emendandi curam requirat.

Sed his expositis quae porro exsequitur chorus

264 καὶ σκοπεῖς γε τῶν πολιτῶν ὅστις ἐστὶν ἀμνοκῶν,
πλούσιος καὶ μὴ πονηρὸς καὶ τρέμων τὰ πράγματα,

in iis quoque offensio nata est doctorum, nec iniuria, quamquam Zacherus a figenda cruce abstinuit; nam hoc satis non esse intelligitur, Cleonem dici *σκοπεῖν* qui civium sit dives nec pravus et causarum pavidus, sed iis qui ita sunt quid fecerit ille indicari

necesse est. Itaque *σκοπεῖς* falso exaratum esse existimantes, ut aliquid fortius poneretur, pro eo Meinekius *καὶ σποδεῖς*, Kockius *καὶ πέκεις* (vel *ξυρεῖς*) restituendum coniecerunt. Omittimus verba posita examinare aut rationes inspicere quibus suam uterque opinionem firmaverit: illud dicimus, totam orationem ita formatam esse, nihil ut aptius recipere potuerit, quam ipsum illud reprehensum *σκοπεῖς*. Sic enim nunc dicitur *σκοπεῖς ὅστις πολιτῶν ἐστιν ἀμνοκῶν*, ut paulo ante (259) *σκοπῶν ὅστις αὐτῶν ὠμός ἐστιν*, et similiter alibi, Nub. 1096 *καὶ τῶν θεατῶν ὁπότεροι πλείους σκόπει*, aut Av. 450 *σκοπεῖν δ' ὅ τι ἂν προγράφωμεν ἐν τοῖς πινακίοις*. Quamquam quid opus est exemplis? Quid ergo est? *σκοπεῖν* cum sua oratione optime connexum dubitabimus loco movere aut mutando tollere: si manet, apparet integram quidem hanc orationem esse, sed desiderari partem alteram qua parte expositum fuerit, Cleon quid perpetraverit, ubi circumspiciendo invenerit cives quales volebat. Atqui cum meminerimus in versibus 261, 262, 263 nihil omnino depravatum fuisse, sed unum pronomen *αὐτῶν* non habuisse quo referri posset, iam paene proditur quid verum sit: nempe nihil in singulis prave scriptum sed duarum partium ordinem inversum esse; quo reparato, sicut par est, utrumque apparere probum esse et *σκοπεῖς* v. 264 et *αὐτῶν* v. 261.

264 *καὶ σκοπεῖς γε τῶν πολιτῶν ὅστις ἐστὶν ἀμνοκῶν,*
πλούσιος καὶ μὴ πονηρὸς καὶ τρέμων τὰ πράγματα·
261 *κἄν τιν' αὐτῶν γνῷς ἀπράγμον' ὄντα καὶ κεχηνότα,*
καταγαγὼν ἐκ Χερρονήσου διαβαλὼν ἀγκυρίσας
263 *εἶτ' ἀποστρέψας τὸν ὦμον αὐτὸν ἐνεκολήβασας.*

Non novum hoc est sed a Brunckio Argentoratensi a. MDCCLXXXIII inventum et breviter, ut illi veteres solebant, significatum. Cuius sententiam rationibus expositis confirmare et a contrariis opinionibus defensitare studuimus, non inutiliter fortasse, si quidem illam a nemine recentiorum probatam videmus, praeterquam a Velseno, a cuius iudicio Zacherus saepe suo iure, in hac re summa iniuria, ut nobis videtur, deflexit. Est autem hoc quoque officii critici, non solum emendare depravata sed certo emendata agnoscere ac tueri neque ea pati novis semper opinionibus obrui et in oblivionem adduci. Quod si hunc quem recuperavimus sententiarum ordinem curiosius rimabimur, non solum pronomen *αὐτῶν* iam suum habere, quo regatur, nomen intelligimus, sed etiam verba se sicut par est excipere, *καὶ σκοπεῖς τῶν πολιτῶν ὅστις κτλ. κἄν τιν' αὐτῶν γνῷς*, quemadmodum Mercurius loquitur in Pace (543)

καὶ τῶνδε τοίνυν τῶν θεωμένων σκόπει
τὰ πρόσωφ', ἵνα γνῷς τὰς τέχνας.

Sed et illud probe institutum, quod ab *ὑπευθύνων* commemoratione (259. 260), qui cives quidem sunt et ipsi, utpote magistratus suo munere iam functi, ad universam civium multitudinem (264 *καὶ σκοπεῖς γε τῶν πολιτῶν*) progreditur, eodem modo quo paulo ante Demosthenes allantopolae qui *σύμμαχοι* sint futuri enumerat (225)

ἀλλ' εἰσὶν ἱππῆς ἄνδρες ἀγαθοὶ χίλιοι,
καὶ τῶν πολιτῶν οἱ καλοί τε κἀγαθοί.

nam cives sunt equites non minus quam *ὑπεύθυνοι*, sed ab utrisque, qui peculiare genus civium constituunt, discedit *τὸ πλῆθος τῶν πολιτῶν*. Et quo magis perspiciatur, duas partes esse unius sententiae, quas suo connexui reddidimus, illud considerandum est, huius sententiae conformationem plane comparem esse ei quae praecessit de *ὑπευθύνων* rebus et miseriis: utraque enim harum sententia partes habet duas easdem sed ordine contrario et pleniores altera, altera breviores. Etenim ut ante dixit chorus (259) *ἀποσυκάζεις τοὺς ὑπευθύνους σκοπῶν ὅστις αὐτῶν πέπων ἐστίν*, sic dein eadem et plenius inverso ordine (264) *καὶ σκοπεῖς τῶν πολιτῶν ὅστις ἐστὶν ἀμνοκῶν, καὶ ἐάν τιν' αὐτῶν γνῷς ἀπράγμονα, ἐνεκολήβασας*. Illi vero argumento nos nihil tribuimus, quo Zacherus sibi visus est transponendi conamen confutasse: 'sed sic bis idem, inquit, de iisdem diceret Aristophanes (*τρέμων τὰ πράγματα — ἀπράγμον'*).' Nam qui huius orationis naturam penitus perspexerit, quam traiectis versibus restituimus, non infitiabitur sine ulla offensione bis idem de iisdem dici potuisse, in hac scilicet sententia quae vel hanc conformationem ferebat, *σκοπεῖς τῶν πολιτῶν ὅστις πλούσιος καὶ τρέμων τὰ πράγματα, κἂν τιν' αὐτῶν γνῷς τοιοῦτον ὄντα*. Sed ne sunt quidem plane eadem utroque loco, quae ille eadem dixit, et scitius etiam Aristophanes orationem formavit, ut ita diceret, 'circumspicis civium qui sit *πλούσιος καὶ μὴ πονηρὸς καὶ τρέμων τὰ πράγματα*, et si quem horum offenderis secure desidem, necopinantem oppressisti'; nam qui *τρέμει τὰ πράγματα* non est idcirco *ἀπράγμων**) et huius vim nominis adiectum *κεχηνώς* (cf. 755; Ran. 990) patefacit, quae duo coniuncta plenissimam incogitantis socordiam designant.

In hos igitur cives Cleon sycophantarum more suis technis usus esse insimulatur; qui quibus modis et quibus calumniis privatos homines vexare solitus sit, ipse de se profitetur v. 774

ὃς πρῶτα μέν, ἡνίκ' ἐβούλευον, σοὶ χρήματα πλεῖστ' ἀπέδειξα
ἐν τῷ κοινῷ, τοὺς μὲν στρεβλῶν, τοὺς δ' ἄγχων, τοὺς δὲ μεταιτῶν,
οὐ φροντίζων τῶν ἰδιωτῶν οὐδενός, εἰ σοὶ χαριοίμην.

Nunc vero quod civem, si quis idoneus obvenerit quem fallaciis suis et insimulationibus perdat, a Cherroneso abduxisse et Athenis artibus suis irretitum pessum dedisse dicitur, apparet exempli causa aliquid proprii in sententia universa afferri; quod quale fuerit vix potest fugere eum, si quis, quo Cherronesi mentio facta ducit, Atheniensium *κληρούχων* fortunam et condicionem meminerit, qui cum cives essent Athenienses in Cherroneso Thracia aut in insulis vitam degebant et saepe divites ex pauperibus facti

---

*) Non saepe usus est hoc nomine Aristophanes, quod suapte natura aliquid ambigui habet; quo magis haec duorum vocabulorum iunctura attendenda est. Ut mittamus Av. 44 *τόπον ἀπράγμονα*, in Vesp. 1040 *ἐπὶ τοῖσιν ἀπράγμοσιν ὑμῶν ἀντωμοσίας καὶ προσκλήσεις καὶ μαρτυρίας συνεκόλλων*, ii dici videntur qui litium rudes et causarum agendarum imperiti sunt; sed quae in Nub. 1007 laudatur *ἀπραγμοσύνη* otiosam vitam potius designat; nec negligendum est quo usu Thucydides hoc nomen posuerit, velut II 40 *οὐκ ἀπράγμονα ἀλλ' ἀχρεῖον* Classeno interprete aut 64 *ταῦτα ὁ μὲν ἀπράγμων μέμψαιτ' ἄν, ὁ δὲ δρᾶν τι βουλόμενος*.

sycophantarum invidiam movere poterant, ut cum eorum res diiudicari nisi Athenis non possent, ex agris suis Athenas adducti et iniquis litibus circumventi in exitium raperentur. Hoc igitur erat quod Cleon, quam sibi victimam elegisset, eam ex Cherroneso adduxisse diceretur; qui in hoc genus hominum qualia machinari potuerit, vel eorum similitudo docet quae in Avibus sycophanta inductus de se liquido et nullo pudore exponit, ex quibus pauca seligimus.

1421 ΠΕ. *μῶν εὐθὺ Πελλήνης πέτεσθαι διανοεῖ;*
ΣΥ. *μὰ Δί' ἀλλὰ κλητήρ εἰμι νησιωτικὸς*
καὶ συκοφάντης
καὶ πραγματοδίφης. εἶτα δέομαι πτερὰ λαβὼν
1425 *κύκλῳ περισοβεῖν τὰς πόλεις καλούμενος — —*

1431 ΠΕ. *νεανίας ὢν συκοφαντεῖς τοὺς ξένους;*

1452 ΣΥ. *παππῷος ὁ βίος συκοφαντεῖν ἐστί μοι.*
ἀλλὰ πτέρου με ταχέσι καὶ κούφοις πτεροῖς
ἱέρακος ἢ κερχνῇδος, ὡς ἂν τοὺς ξένους
1455 *καλεσάμενος κᾆτ' ἐγκεκληκὼς ἐνθαδὶ*
κατ' αὖ πέτωμαι πάλιν ἐκεῖσε. ΠΕ. *μανθάνω.*
ὡδὶ λέγεις· ὅπως ἂν ὠφλήκῃ δίκην
ἐνθάδε πρὶν ἥκειν ὁ ξένος. ΣΥ. *πάνυ μανθάνεις.*
ΠΕ. *κἄπειθ' ὁ μὲν πλεῖ δεῦρο, σὺ δ' ἐκεῖσ' αὖ πέτει*
1460 *ἁρπασόμενος τὰ χρήματ' αὐτοῦ.* ΣΥ. *πάντ' ἔχεις.*

Ut mittamus alia quae eius generis complura sunt apud Aristophanem. Nobis satis est ostendisse ne ab hac quidem re restituto ordini versuum ullam oriri difficultatem.

Postremo ne quid praetermittamus quo nostra corroboretur opinio, quod librarii oscitantia a *καὶ σκοπεῖς* (264) ad *κἂν (κἢν) τιν'* (261) aberrantis duos versus inter scribendum omissos, dein suppletos non suam pristinam sedem occupasse statuimus, quid in ea re est quod vel severissime iudicanti incredibile videatur aut cum illorum audacia conferatur qui litterulis liberrime mutatis sibi visi sunt quod probabile sit assecuti esse. Ceterum in propatulo est, et hac et illa via emendandi posse peccari, et omnia pendere a moderatrice harum rerum ratione. Itaque ut illa quae adhuc disceptavimus transpositis versibus sanari confidimus, ita in contrarium transponendo quid noceri possit statim altero exemplo ex Equitibus petito declarare conabimur.

Inde a v. 80 sermo duorum famulorum ita procedit.

80 ΝΙ. *κράτιστον οὖν νῷν ἀποθανεῖν.* ΔΗ. *ἀλλὰ σκόπει*
ὅπως ἂν ἀποθάνωμεν ἀνδρικώτατα.
ΝΙ. *πῶς δῆτα πῶς γένοιτ' ἂν ἀνδρικώτατα;*
βέλτιστον ἡμῖν αἷμα ταύρειον πιεῖν.
ὁ Θεμιστοκλέους γὰρ θάνατος αἱρετώτερος.
85 ΔΗ. *μὰ Δί' ἀλλ' ἄκρατον οἶνον ἀγαθοῦ δαίμονος.*

ἴσως γὰρ ἂν χρηστόν τι βουλευσαίμεθα.
NI. ἰδού γ' ἄκρατον· περὶ ποτοῦ γοῦν ἐστί σοι.
πῶς δ' ἂν μεθύων χρηστόν τι βουλεύσαιτ' ἀνήρ.

Quorum versus quattuor extremi, sic scripti in libris (nam ad γοῦν particulam putamus redire quae in ea voce varie exarata sunt), nihil suspicionis moverunt ante Meinekium, qui in Vindiciis Aristophaneis p. 51 primum γοῦν particulam addubitavit, περὶ πότον νοῦς (vel νῦν) scriptum fuisse suspicatus; dein hos versus non suo ordine legi opinatus sic inter duas personas distribuit.

85 ΔΗ. μὰ Δί' ἀλλ' ἄκρατον οἶνον ἀγαθοῦ δαίμονος.
87 NI. ἰδού γ' ἄκρατον· περὶ πότον νοῦς ἐστί σοι;
86 ΔΗ. ἴσως γὰρ ἂν χρηστόν τι βουλευσαίμεθ' ἄν.
88 NI. πῶς δ' ἂν μεθύων χρηστόν τι βουλεύσαιτ' ἀνήρ.

eamque coniecturam, qua ne ipse quidem usus est edito Aristophane, cum Kockio Velsenus et Zacherus arripuerunt suisque libris tamquam rem certam propagarunt. Quo magis utile erit, haec quae nos non possumus non temeraria plane et falsa iudicare, argumentando convincere. Quamquam difficile est convincere, quorum causas nullas adlatas videas, ut nil nisi arbitrium critici cognoscatur. Sed Meinekium quidem sibi constare intelligitur, quod in eo ordine sermonis quem restitui iussit, γοῦν particulam non toleravit sed eius loco vel νοῦς vel νῦν scribendum esse censuit. Ceteri qui a Meinekio probatam seriem versuum accipiunt, cum γοῦν retineant, nec hoc explicare poterunt, neque quidquam, putamus, efficiunt, quod γ' οὖν exarantes ei nescio quam propriam significationem attribuunt. Itaque hoc indicium non negligendum est, cum quaeritur sermocinantium vices quae sunt in libris tuendaene sint an abiiciendae. Sed videamus cursum sermonis. Ad ea quae Nicias proponit (83) βέλτιστον ἡμῖν αἷμα ταύρειον πιεῖν, scil. ὅπως ἂν ἀποθάνωμεν ἀνδρικώτατα (81) Demosthenes ita respondet (85), ut in eandem orationis formam sententiam fundat contrariam, μὰ Δί' ἀλλ' ἄκρατον οἶνον, hoc est, non ταύρειον αἷμα sed ἄκρατον οἶνον ἡμῖν βέλτιστον πιεῖν: quod quo consilio iubeat, quoniam non mortis obeundae causa, quod ille agitabat, subindicatur quidem iam verbis additis ἀγαθοῦ δαίμονος, h. e. in honorem fausti numinis, sed nihil aptius erat in hac diversitate consilii, quam statim addi et aperte dici, ipse quid exspectet a suo consilio, quo merum vinum non tauri sanguinem potandum proponit: ἄκρατον οἶνον ἀγαθοῦ δαίμονος ἡμῖν βέλτιστον πιεῖν. ἴσως γὰρ ἂν χρηστόν τι βουλευσαίμεθα: faciamus hoc quod suadeo: fortasse enim continget ut probi quid consilii inveniamus. ἴθι δὴ κάτειπ'· ἴσως γὰρ ἀναπείσεις ἐμέ, inquit Mercurius in Pace (405). Quam, quaesumus, propiorem esse posse coniunctionem putes quam quae est inter versus 85 et 86. Sed versus alter eorum (86) ἴσως γὰρ ἂν χρηστόν τι βουλευσαίμεθα, qui priori tam bene adnectebatur, si Niciae verbis ἰδού γ' ἄκρατον· περὶ ποτοῦ γοῦν ἐστί σοι postponitur, ilico ex sua nativa iunctura solutus pendere incipit: nam si quis Demosthenem ad ea respondere velit, ut affirmet 'sane est mihi περὶ ποτοῦ' addita causa ἴσως γὰρ ἂν χρηστόν τι βουλευσαίμεθα, nisi ei praesumpta opinio officiat, intelligat necesse est, non hoc illi,

sed contrarium respondendum fuisse, 'non mihi de potando agitur, sed id curo ut aliquid quod nos iuvet comminiscamur.' At vero illis duobus versibus, qui nisi cum detrimento sententiae dirimi non possunt, si Niciae item duo subiiciuntur 87. 88

ἰδού γ' ἄκρατον· περὶ ποτοῦ γοῦν ἐστί σοι.
πῶς δ' ἂν μεθύων χρηστόν τι βουλεύσαιτ' ἀνήρ.

primum intelligitur *περὶ ποτοῦ**) *γοῦν ἐστί σοι* non interrogationem, quod olim crediderunt, sed asseverationem esse, in eaque oratione *γοῦν* particulam suum proprium et vulgarem significatum habere. Cum enim Demosthenes duo posuerit, vinum potare, sed eo consilio ut salutare aliquid excogitent, ad duo respondet Nicias, ut potandi quidem cupidine eum duci se videre dicat, alterum autem quod voluerit qui potando effici possit dubitare. Velut Strepsiades in Nubibus de filio (884)

ὅπως δ' ἐκείνω τὼ λόγω μαθήσεται,
τὸν κρείττον' ὅστις ἐστὶ καὶ τὸν ἥττονα,
ἐὰν δὲ μή, τὸν γοῦν ἄδικον πάσῃ τέχνῃ.

Ita Nicias *περὶ ποτοῦ γοῦν ἐστί σοι, εἰ μὴ ἄλλου τινός* h. e. *τοῦ χρηστόν τι βουλεύσασθαι.* Quodsi vero huius particulae ratio nisi hoc modo constare non potest, necessario hoc indicio colligitur, duo praecessisse, quorum conceditur alterum, alterum negatur, et verum esse quem libri ostendunt versiculorum ordinem. Nam ipsam sententiam *περὶ ποτοῦ γοῦν ἐστί σοι* nomen non desiderare, velut Meinekius *περὶ πότον νοῦς ἐστί σοι* maluit, satis constat multisque exemplis Blaydesii eruditio (ad h. l.) probavit.

Unum restat, quod etsi nemo interpretum verbo tetigit, tamen credibile est unam ex causis traiecti versus fuisse. Etenim si Meinekium sequimur et versus ita ordinamus,

ΔΗ. *μὰ Δί' ἀλλ' ἄκρατον οἶνον ἀγαθοῦ δαίμονος.*
ΝΙ. *ἰδού γ' ἄκρατον. περὶ ποτοῦ γοῦν ἐστί σοι.*
ΔΗ. *ἴσως γὰρ ἂν χρηστόν τι βουλευσαίμεθα.*
ΝΙ. *πῶς δ' ἂν μεθύων χρηστόν τι βουλεύσαιτ' ἀνήρ;*

non solum *χρηστόν τι βουλευσαίμεθα* versu proximo iisdem verbis excipitur, sed quod gravius est, *ἰδού γ' ἄκρατον* quo refertur, id nullo intervallo antecessit. Et est hoc sane de more Aristophanis, velut Thesmoph. 205. 206 *κλέπτειν ὑφαρπάζειν τε . .* || *ἰδού γε κλέπτειν.* Nub. 1468. 1469 *πατρῷον Δία.* || *ἰδού γε Δία πατρῷον.* Lysistr. 440. 441 *ἐπιχεσεῖ πατούμενος.* || *ἰδού γ' ἐπιχεσεῖ* et saepe similiter. Sed tamen cavendum est, ne nimis angustis finibus Aristophanis libidinem et libertatem circumscribamus, qui saepe ne interiecta quidem inter parilia refugit. Velut hoc ipso loco 83. 85; et 160. 162

---

*) *περὶ πότου* v. 87, *τῷ σῷ πότῳ* v. 97 scribunt de Kockii et Meinekii coniectura; nam Zacherum, qui ad 87 adnotat *πότου*] *Θ ποτοῦ* R V P M, ad 97 *πότω* A *ποτῷ reliqui*, non intelligimus si his testimoniis plus tribui putat quam Meinekii Kockiive nominibus. Sed vulgabatur utroque loco *ποτὸν* nomen, non *πότος*, et si in Vesp. dicitur 1392 *πράγματ' αὖ δεῖ καὶ δίκας ἔχειν διὰ τὸν σὸν οἶνον,* non recte dici putamus *τί ποθ' ἡμᾶς ἐργάσει τῷ σῷ ποτῷ?* aut si Plato scribit (*Πολιτεία* IV 438a) *οὐδεὶς ποτοῦ ἐπιθυμεῖ ἀλλὰ χρηστοῦ ποτοῦ,* credimus falso scribi *περὶ ποτοῦ ἐστί σοι?*

τί μ' οὐ πλύνειν ἐᾷς τὰς κοιλίας
πωλεῖν τε τοὺς ἀλλᾶντας, ἀλλὰ καταγελᾷς;
ΔΗ. *ὦ μῶρε, ποίας κοιλίας;*

(cf. 2. 7 et 1307. 1309). Av. 1231. 1233

θύειν τοῖς Ὀλυμπίοις θεοῖς
μηλοσφαγεῖν τε βουθύτοις ἐπ' ἐσχάραις
κνισᾶν τ' ἀγυιάς. ‖ τί σὺ λέγεις; ποίοις θεοῖς;

et *ἰδού* quod attinet, quae leguntur in Nubibus (870)

ΦΕΙ. *αὐτὸς τρίβων εἴης ἄν, εἰ κρέμαιό γε.*
ΣΤ. *οὐκ ἐς κόρακας; καταρᾷ σὺ τῷ διδασκάλῳ;*
ΣΩ. *ἰδοὺ κρέμαιό γ', ὡς ἴδιον ἐφθέγξατο*

satis esse argumenti arbitramur, ne hac quidem ratione mutatum ordinem versuum 86 et 87 posci aut probari posse.*)

Hic subsistimus inviti telamque quam porro texere cupiebamus temporum angustiis negotiorumque copia et varietate pressi abrumpimus, nescii ecquando ad eas res reverti liceat.

Scr. m. Decembri a. MDCCCXCVII.

---

*) Ad v. 88 *πῶς δ' ἂν μεθύων χρηστόν τι βουλεύσαιτ' ἀνήρ;* quod aduectitur ΔΗ. *Ἄληθες, οὗτος; κρουνοχυτρολήραιος εἶ,* plane compar est iter sermonis in Avibus 172

ΠΕ. *οἰκίσατε μίαν πόλιν.*
ΕΠ. *ποίαν δ' ἂν οἰκίσαιμεν ὄρνιθες πόλιν;*
ΠΕ. *ἄληθες, ὦ σκαιότατον εἰρηκὼς ἔπος;*